

**LIETUVOS RESPUBLIKOS ŠVIETIMO ĮSTATYMO NR. I-1489 25 STRAIPSNIO
PAKEITIMO ĮSTATYMO PROJEKTO
AIŠKINAMASIS RAŠTAS**

1. Įstatymo projekto rengimą paskatinusios priežastys, parengto projekto tikslai ir uždaviniai:

Aštuonioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos, kuriai pritarta Lietuvos Respublikos Seimo 2020 m. gruodžio 11 d. nutarimu Nr. XIV-72, prioritetiniame projekte „Visiems prieinama gera mokykla ir šiuolaikinis ugdymo turinys“ įtvirtinta iniciatyva „Skatinsime naujų neformaliojo ugdymo lituanistinių švietimo mokyklų steigimą ir stiprinimą įvairiose pasaulio šalyse, ypač tose, kur gyvena didelės lietuvių bendruomenės. Parengsime mokymo programas, pagrįstas kalbos mokėjimo lygiais ir pritaikytas skirtingo amžiaus ir skirtingų kalbinių gebėjimų mokiniams. Taip pat lituanistinėse mokyklose besimokantiems mokiniams parengsime kalbos pasiekimų lygių vertinimo ir įsivertinimo sistemą, kuri bus susieta su Lietuvoje taikoma sistema.“ Šiai iniciatyvai įgyvendinti yra svarbu sukurti sistemą, nustatančią užsienio lietuvių ir užsieniečių, besimokančių pagal lituanistinio švietimo programas, lietuvių kalbos pasiekimų vertinimo vykdymą ir pažymėjimų išdavimo tvarką, taip pat sukurti mechanizmą lituanistiniam švietimui skatinti ir remti.

Švietimo ir mokslo institucijų registro duomenimis užsienyje veikia 232 lituanistinės mokyklos, kuriose mokosi apie 10,5 tūkst. užsienio lietuvių vaikų dirba apie 1200 mokytojų. Remiantis Lietuvos statistikos departamento 2005–2014 m. gyventojų surašymų duomenimis tik nedidelė dalis (apie 16 proc.) užsienyje gyvenančių lietuvių vaikų lanko lituanistines mokyklas. Kasmet Užsienio reikalų ministerijos užsakymu Visuomenės nuomonės ir rinkos tyrimų centro Vilnius vykdomos užsienio lietuvių apklausos apie jų būklę ir poreikius rodo, kad pagrindinių lietuviško ugdymo užsienyje trūkumu respondentai įvardija lietuviškų mokyklų trūkumą 41 proc., taip pat nurodoma, kad mokykloms yra sunku išsilaikyti – 33 proc., kad nėra vieningos lituanistinio mokymo sistemos – 32 proc. Mokyklų, kuriose užsienio lietuviai gali mokytis gimtosios ar paveldėtosios kalbos, situacija sudėtinga, su problemomis susiduria tiek vaikus mokytis leidžiančios šeimos, tiek juos mokantys mokytojai. Neformaliojo lituanistinio švietimo mokyklas užsienyje lankančių mokinių šeimos nuolat išsako poreikį ir siekį gauti lituanistinio švietimo pasiekimus liudijantį pažymėjimą. Vaikų, baigusių tokias mokyklas, gauti pažymėjimai teisiškai neturi jokios reikšmės, jie nėra pripažįstami, nenustatyta bendra tvarka, kad vaikams, kurie grįžta į Lietuvą, būtų paprasčiau integruotis, kad pedagogams būtų paprasčiau suprasti, kokio lygio yra vaiko lietuvių kalbos žinios.

Lituanistinės mokyklos kaip vieną didžiausių išlikimo grėsmių įvardina finansavimo trūkumą. Nors nėra išsamios ir patikimos lituanistinio švietimo analizės, tačiau kasmet vykdant seminarus su lituanistinių mokyklų vadovais, mokytojais, šalių lietuvių bendruomenių švietimo komisijų pirmininkais gaunamas grįžtamasis ryšys, ir kaskart įvardinamos tos pačios lituanistinių mokyklų problemos ir iššūkiai – patalpų nuoma ir jų apmokėjimas, mokytojų pritraukimas ir apmokėjimas už jų darbą.

Viešojoje erdvėje keliamos lietuvių kalbos mokymosi problemos, ryškėjanti tendencija – gėdijimasis kalbėti lietuviškai, sprendimas lietuviškoje šeimoje su vaikais kalbėti dominuojančia šalies kalba ir neperduoti vaikams paveldėtosios kultūros – kuri parodo lietuviškumo vertės sampratos ir lituanistinio ugdymo stiprinimo svarbą. Lietuvių kalba, jos puoselėjimas yra ir kultūros turtas, atliekantis svarbias bendruomenių užsienyje vienijimo funkcijas, todėl privalo būti saugotinos ir remiamos Valstybės.

Valstybės uždavinys užtikrinti „Globalios Lietuvos“ sampratos įtvirtinimą, lietuvių tautinio tapatumo puoselėjimą, lituanistinio švietimo užsienyje stiprinimą. Valstybė ir jos institucijos turi nustatyti tokį švietimo finansavimo modelį, kad užsienio lietuviai globalizacijos sąlygomis išlaikytų lietuvių tautinį tapatumą, sudarant sąlygas mokytis ir puoselėti savo gimtąją kalbą, rūpintis asmenų, priklausančių lietuvių tautinei mažumai užsienyje, teisės į gimtosios kalbos mokėjimą, apsauga.

Švietimo įstatymo Nr. I-1489 25 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto (toliau – įstatymo projektas) priėmimas sudarytų galimybes puoselėti lietuvių kalbą, lietuvių tautinį tapatumą, ir tokiu būdu stiprinti jų tarpusavio ryšius ir politinius, pilietinius, ekonominius, kultūrinius ryšius su Lietuva.

Įstatymo projektas siekia padėti išspręsti lituanistinių mokyklų veiklos ir jose besimokančių mokinių pasiekimų pripažinimo bei praktinius finansinius šių mokyklų sunkumus, su kuriais susiduria išeivijoje gyvenantys Lietuvos piliečiai ir jų palikuonys, norėdami suteikti lietuvių kalbos ir kultūros pradmenis savo vaikams. Šiuo metu galimybės įgyti lituanistinį švietimą išeivių vaikams yra ribotos, garantuotas valstybės finansavimas tam nėra skiriamas. Tokių pasiekimų vertinimo ir finansavimo modelių sukūrimas padės išlaikyti ryšius su Tėvyne ir padidins tikimybę, kad išeivijoje išaugusi jaunoji karta svarstys galimybę grįžti į Lietuvą.

Atsižvelgiant į aukščiau išdėstytą informaciją, tikslinga Švietimo įstatymą papildyti nuostatomis, nustatančiomis asmenų, besimokančių pagal lituanistinio švietimo programas, lietuvių kalbos pasiekimų vertinimo vykdymą ir pažymėjimų išdavimo tvarką ir užtikrinančiomis lituanistinio švietimo veiklos užsienyje finansavimą lėšomis, gaunamomis iš Lietuvos Respublikos atitinkamų metų valstybės biudžeto.

Taip pat siekiama suderinimo su kitais teisės aktais.

2. Įstatymo projekto iniciatoriai (institucija, asmenys ar piliečių įgalioti atstovai) ir rengėjai:

Įstatymo projektą parengė Lietuvos Respublikos Seimo narė Dalia Asanavičiūtė, bendradarbiaudami su Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministerija, lietuvių bendruomenių atstovais užsienyje.

3. Kaip šiuo metu yra reguliuojami Įstatymo projekte aptarti teisiniai santykiai:

Šiuo metu Švietimo įstatyme apibrėžta lituanistinio švietimo užsienyje paskirtis.

Yra numatytos galimybės užsienio lietuviams mokytis lietuvių kalbos Lietuvos Respublikos mokyklose. Esant Vyriausybės ar jos įgaliotos institucijai programai, skiriama lėšų švietimo įstaigoms ir lituanistikos (baltistikos) centrams užsienyje, kuriuose mokoma lietuvių kalbos ar lietuvių kalba.

Reglamentuota, kad Vyriausybės nustatyta tvarka remiami ir skatinami asmenys, vykdančys ar vykstantys vykdyti lituanistinį švietimą užsienyje. Asmenų pedagoginės veiklos laikotarpis lituanistinio švietimo srityje užsienyje įskaitomas į pedagoginio darbo stažą švietimo, mokslo ir sporto ministro nustatyta tvarka.

Nustatyta galimybė, kad Lituanistinio švietimo įstaigoms užsienyje valstybės turtas gali būti perduodamas panaudos pagrindais.

4. Kokios siūlomos naujos teisinio reguliavimo nuostatos ir kokių teigiamų rezultatų laukiama:

Būtu nustatyta, kad atliekamas užsienio lietuvių ir užsieniečių, besimokančių pagal lituanistinio švietimo programas, lietuvių kalbos pasiekimų vertinimą (nustatant lietuvių kalbos mokėjimo atitinkamą lygį) pagal švietimo, mokslo ir sporto ministro patvirtintą Švietimo, mokslo ir sporto ministro lietuvių kalbos pasiekimų vertinimo organizavimo ir vykdymo tvarkos aprašą. Taip pat nustatoma, kad asmeniui, išlaikiusiam lietuvių kalbos pasiekimų vertinimą, išduodamas pažymėjimas, kurio turinį, formą ir išdavimo tvarką nustato švietimo, mokslo ir sporto ministras.

Nustatyta galimybė skirti lėšas iš Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto įstaigoms, įmonėms, organizacijoms, laisvajam mokytojų užsienyje vykdančioms lituanistinio švietimo programas. Šias lėšas bus galima skirti, jei atitiks sąlygas, t.y. bus vykdoma lituanistinio švietimo programa, šie asmenys yra įregistruoti Švietimo ir mokslo institucijų registre, o mokiniai Mokinių registre. Lėšos apskaičiuojamos ir skiriamos Vyriausybės nustatyta tvarka.

Tikslinama ne alternatyva finansų ar kitų skatinimų lituanistinio švietimo veiklų užsienyje, o visų formų galimybės, tiek valstybės finansavimo, tiek ir kitaip skatinti lituanistinio švietimo veiklas užsienyje, lietuvių kilmės užsieniečius ir užsieniečius, kurie mokosi lietuvių kalbos ar studijuoja lietuvių kalbą ir kultūrą.

Siūloma atsakyti nuostatos, kad pagal Lietuvos Respublikos Vyriausybės ar jos įgaliotos (įgaliotų) institucijos (institucijų) programą skiriama lėšų švietimo įstaigoms ir lituanistikos (baltistikos) centrams užsienyje, kuriuose mokoma lietuvių kalbos ar lietuvių kalba, kaip perteklinės. Strateginio valdymo įstatymas bei valstybės biudžeto formavimą ir vykdymą reglamentuojantys teisės aktai nustato galimybes skirti lėšų atitinkamiems subjektams esant atitinkamai programai, priemonėms. Taip pat pažymėtina, kad Švietimo įstatymo 56 straipsnyje

nustatyta, kad Švietimo ir mokslo ministerija yra įgaliota, palaikyti ryšius su atitinkamomis užsienio valstybių institucijomis ir tarptautinėmis organizacijomis, skatinti savarankišką šalies mokyklų ir organizacijų bendradarbiavimą su atitinkamomis kitų užsienio valstybių mokyklomis ir organizacijomis, finansuoti ar kitaip skatinti užsienyje gyvenančių lietuvių veiklą švietimo ir studijų srityse, atstovauti Lietuvos Respublikai užsienio valstybėse ar tarptautinėse organizacijose; rūpintis lietuvių kalbos mokymu ir mokymu lietuvių kalba užsienio valstybėse; analizuoti, ar tinkamai naudojamos švietimui skirtos valstybės biudžeto lėšos, atsiskaityti visuomenei už bendrąją švietimo būklę šalyje ir atlikti kitas įstatymų ir Vyriausybės nustatytas funkcijas.

Tikslinami terminai lietuvių kilmės užsieniečiai; išeiviai; užsienio valstybių piliečiai, netekę Lietuvos Respublikos pilietybės.

5. Numatomo teisinio reguliavimo poveikio vertinimo rezultatai, galimos neigiamos priimto įstatymo pasekmės ir kokių priemonių reikėtų imtis, kad tokių pasekmių būtų išvengta:

Priėmus Įstatymo projekte siūlomus pakeitimus, tikėtinas teigiamas poveikis lituanistiniam švietimui vykdomam užsienyje. Lietuvių kalbos pasiekimų vertinimas (nustatant lietuvių kalbos mokėjimo atitinkamą lygį) sudarytų sąlygas pripažinti lituanistinių mokyklų užsienyje veiklą ir jose lankančių mokinių pasiekimus, palengvintų jų mobilumą, integracijos ar/ir sugrįžimo į Lietuvą galimybes. Lėšų iš valstybės biudžeto skyrimas lituanistinėms mokykloms užsienyje labai padėtų užsienyje gyvenančių tautiečių, tėvų, mokytojų ir kitų asmenų, susijusių su švietimu siekti imtis iniciatyvos plėtoti lituanistinio švietimo veiklas, vystyti jų vykdomą veiklą, užtikrinant ir puoselėjant lietuviybės identitetą.

Taip pat priimtos Įstatymo projekte siūlomos nuostatos turėtų teigiamą poveikį remiant, skatinant, plėtojant ugdymo įstaigų užsienyje lituanistinio švietimo veiklą. Ir tokiu būdu, valstybė užtikrintų lietuvių tautinį tapatumo išsaugojimą, platesnes išeivių vaikų galimybes mokytis lietuvių kalbos, padėtų išlaikyti ryšį su Tėvyne ir padidintų tikimybę, kad Lietuvos piliečiai svarstyty grįžimą į Lietuvą.

Priėmus Įstatymo projekte siūlomus pakeitimus, neigiamų pasekmių nenumatoma.

6. Kokią įtaką priimti įstatymai turės kriminogeninei situacijai, korupcijai:

Priėmus Įstatymo projekte siūlomus pakeitimus, neigiamų pasekmių korupcijai ir kriminogeninei situacijai nenumatoma.

7. Kaip įstatymų įgyvendinimas atsilieps verslo sąlygoms ir jo plėtrai:

Priėmus Įstatymo projektą, numatoma teigiama įtaka verslo sąlygoms ir plėtrai, nes bus sudaromos sąlygos greitesnei galimybei teikti lituanistinį švietimą, atsižvelgiant į poreikį.

8. Įstatymų inkorporavimas į teisinę sistemą, kokius teisės aktus būtina priimti, kokius galiojančius teisės aktus reikia pakeisti ar pripažinti netekusiais galios:

Priėmus Įstatymų projektus, priimti, keisti ar pripažinti netekusiais galios kitų įstatymų nereikės.

9. Ar įstatymų projektai parengti laikantis Lietuvos Respublikos valstybinės kalbos, Teisėkūros pagrindų įstatymų reikalavimų, o įstatymų projektų sąvokos ir jas įvardijantys terminai įvertinti Terminų banko įstatymo ir jo įgyvendinamųjų teisės aktų nustatyta tvarka:

Įstatymų projektai parengti laikantis Valstybinės kalbos, Teisėkūros pagrindų įstatymų reikalavimų ir atitinka bendrinės lietuvių kalbos normas. Įstatymų projektų sąvokos ir jas įvardijantys terminai įvertinti Terminų banko įstatymo ir jo įgyvendinamųjų teisės aktų nustatyta tvarka.

10. Ar įstatymų projektai atitinka Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatas bei Europos Sąjungos dokumentus:

Įstatymų projektai atitinka Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatas ir ES dokumentus.

11. Jeigu įstatymams įgyvendinti reikia įgyvendinamųjų teisės aktų, – kas ir kada juos

turėtų priimti:

Vyriausybė turės patvirtinti Lėšų apskaičiavimo ir skyrimo tvarkos aprašą įstaigoms, įmonėms, organizacijoms, laisviesiems mokytojams užsienyje, vykdančioms lituanistinio švietimo programas.

Švietimo, mokslo ir sporto ministerija turės parengti teisės aktų pakeitimus dėl Švietimo ir mokslo institucijų registro, Mokinių registro pakeitimų.

Parengti naują ir patvirtinti švietimo, mokslo ir sporto ministro įsakymu lietuvių kalbos pasiekimų vertinimo organizavimo ir vykdymo tvarkos aprašas. Taip pat švietimo, mokslo ir sporto ministras nustatys pažymėjimo turinį, formą ir išdavimo tvarką asmeniui, išlaikiusiam lietuvių kalbos pasiekimų vertinimą.

Taip pat turės būti tikslinama tvarka, patvirtinta švietimo, mokslo ir sporto ministro dėl galimybės užsienio lietuviams mokytis lietuvių kalba Lietuvos Respublikos mokyklose

12. Kiek valstybės, savivaldybių biudžetų ir kitų valstybės įsteigtų fondų lėšų prireiks įstatymams įgyvendinti, ar bus galima sutaupyti:

Įstatymų projektams įgyvendinti papildomų lėšų iš valstybės biudžeto numatomai reikės – 1530 tūkst. eurų kasmet (8,5 tūkst. vaikų x 15 eurų x 12 mėn. = 1530 tūkst. Eurų).

13. Įstatymų projektų rengimo metu gauti specialistų vertinimai ir išvados:

Nėra.

14. Reikšminiai žodžiai, kurių reikia šiems projektams įtraukti į kompiuterinę paieškos sistemą, įskaitant Europos žodyno „Eurovoc“ terminus, temas bei sritis:

Švietimas, lituanistinis švietimas užsienyje.

15. Kiti, iniciatorių nuomone, reikalingi pagrindimai ir paaiškinimai:

Nėra

Teikia

Seimo nariai

Dalia Asanavičiūtė

Jurgita Šiugždinienė

Vytautas Juozapaitis

Irena Haase

Andrius Bagdonas

Ieva Kačinskaitė – Urbonienė

Andrius Vyšniauskas

Stasys Tumėnas

Lukas Savickas

Edmundas Pupinis

Silva Lengvinienė

Andrius Kupčinskas

Evelina Dobrovolska

Marius Matijošaitis

Rūta Miliūtė

Tomas Vytautas Raskevičius

Jurgita Sejonienė

Arvydas Pocius

Laurynas Kasčiūnas

Linas Slušnys

Linas Jonauskas

Algirdas Sysas